

Ярослав Романюк,
кандидат юридичних наук,
заслужений юрист України,
Голова Верховного Суду України

УДК 347.1

ФУНКЦІЇ ІМПЕРАТИВНИХ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ НОРМ

Стаття присвячена дослідженню функцій імперативних цивільно-правових норм, наводиться класифікація функцій таких норм. Розкривається системоутворююча функція імперативних цивільно-правових норм, що відповідає за ієрархію і субординацію усіх цивільно-правових норм. Досліджується нормоорганізуюча функція, що відповідає за структуру цивільно-правової норми.

Ключові слова: правова норма, імперативна цивільно-правова норма, функція імперативної цивільно-правової норми, системоутворююча функція, регулятивна функція, охоронна функція, нормоорганізуюча функція.

Актуальність дослідження функцій імперативних цивільно-правових норм пояснюється тим, що внутрішня диференціація єдиної системи права України на окремі правові галузі здійснюється не лише за предметом та методом правового регулювання суспільних відносин. Важливе значення має врахування відповідних напрямів правового регулювання, що здійснюється законодавцем, тобто впливу на ті чи інші суспільні відносини. Тому разом із предметом та методом, які характеризують певну правову галузь, її невід'ємною ознакою слід вважати певні функції, властиві цій галузі, і які вона здійснює у загальній системі права [20, с. 19].

Взагалі у правовій науці термін «функція» відображає змістовну роль права і традиційно вживається для

підкреслення соціальної ролі держави і права. У соціальному значенні термін «функція» відображає ту чи іншу роль, яку виконує певний соціальний інструмент відповідно до вимог суспільства в цілому та окремих соціальних груп (наприклад, функція держави тощо) [19, с. 167]. Такий соціальний інструмент притаманний і похідним від права явищам, зокрема правовим нормам.

Розглядаючи їх у своїй сукупності в контексті дослідження цивільного права як системи, викликає науковий інтерес аналіз функцій різноманітних імперативних норм цивільного права як специфічного регулятора забезпечення стабільного цивільного обороту.

Оскільки абсолютна більшість правових норм за своєю сутністю та при-

значенням є активно діючими приписами, реалізація їх тягне за собою відповідні зміни суспільних відносин, на які їх регулятивна дія спрямовується. У літературі слушно зазначається, що така дія приписів відбувається не поодиноці, а у тісному взаємозв'язку, адже будь-яка правова норма створюється й реалізується на основі, з урахуванням і відповідно до тієї системи права в цілому, складовою частиною якої вона є. Лише в межах цілісного правового утворення (інституту, галузі, системи права) окремі правові норми реалізують своє призначення [12, с. 264].

Слід зауважити, що питання функцій права та функцій правових норм перебувають у сфері наукової уваги, насамперед, теоретиків права, зокрема, П. М. Рабіновича, А. М. Колодія, О. В. Петришина, О. Ф. Скакун, В. В. Гончарова, С. В. Прийми, А. І. Маньковського, А. В. Михайлова, Л. В. Соцуро, Ю. О. Тодики та інших. Крім того, значно підвищився інтерес до проблем функцій правових норм в цивілістиці, особливо серед таких українських вчених, як Т. В. Боднар, І. А. Дідковська, А. С. Довгерт, І. В. Жилінкова, Р. А. Майданик, Н. С. Кузнецова, І. В. Спасибо-Фатеева, Р. О. Стефанчук, Є. О. Харитонов та інші.

Разом з тим поняття «функція правової норми» досі не знайшло єдиного розуміння у доктрині, так само як і поняття «функція цивільно-правової норми» та «функція імперативної цивільно-правової норми». Не сформовано досі також єдиного бачення видів названих функцій, що обумовлює необхідність і доводить актуальність проведення даного дослідження, зокрема, в межах цієї наукової статті.

Таким чином, виходячи із зазначеного, *метою* цієї наукової статті є визначення і розкриття змісту функцій імперативних цивільно-правових норм як специфічних правових регуляторів забезпечення сталості системи цивільного права.

У найбільш загальному вигляді теоретики права розуміють під функцією норми права або соціальне призначення правових норм, або напрям правового впливу на суспільні відно-

сини, або і те й інше разом [7, с. 167].

Оскільки цивільно-правова норма становить ядро цивільного права як системи, цивілісти пропонують розпочинати дослідження функцій імперативних норм цивільного права з ілюстрації функцій цивільного права загалом, слушно відзначаючи, що функціональні ознаки властиві й цивільному праву. На це звертається увага в різноманітних дослідженнях і навчально-наукових виданнях різних цивільно-правових шкіл [3, с. 11—13; 5, с. 19—20; 17, с. 20—21; 20, с. 20—21].

Розширена характеристика функцій цивільного права надається у підручниках. Так, функціями цивільного права називають зумовлені предметом і забезпечувані законодавством цілі правової галузі, певні напрями цивільно-правового впливу на особисті немайнові та майнові відносини, звертаючи увагу на те, що функції цивільного права мають багатогранний характер і полягають щонайменше у: правозабезпеченні, упорядкованості звичайних, без будь-яких порушень особистих немайнових та майнових відносин; правозабезпеченні захисту особистих немайнових і майнових прав та інтересів у разі порушення останніх чи посягання на них; правозабезпеченні відновлення порушених правовідносин; правозабезпеченні ліквідації негативних наслідків правопорушень або інших дій, пов'язаних із виникненням у кредитора певних майнових чи особистих немайнових втрат; правозабезпеченні інформативно-сигнальних попереджень від можливих безпідставних (протиправних) посягань на охоронювані суб'єктивні цивільні права тощо [20, с. 20—21].

Підтримуючи в цілому такий підхід, висловимо думку про те, що функції цивільного права є певними напрямками впливу на відносини через закріплення у цивільно-правових нормах певних правил, виходячи зі специфіки предмета, методу та завдань, що стоять перед ним. Саме тому найвагоміше значення мають такі функції цивільного права, як регулятивна, охоронна, компенсаційна та превентивна.

Аналізуючи природу та призна-

чення відносно визначених норм права у дослідженнях теоретико-правового спрямування, науковці вивчають також цивільно-правові норми, висловлюючи припущення, що окремі з них також можна віднести до відносно визначених норм. Пропонуючи під функціями права розуміти цілеспрямовану дію у напрямі, визначеному законодавцем [8, с. 84], вони уточнюють, що це дія, яка здійснюється постійно, лише з різним ступенем інтенсивності. Звідси робиться слушній висновок, який виявляється справедливим і для сфери цивільного права, про доволі тривалий час дії норм права, включаючи і відносно визначені, що має вплив на час реалізації, притаманним цим нормам функцій. Ідеться фактично про такий самий час їх реалізації, що й час самої норми права.

Важливо звернути увагу на те, що С. С. Алексеев виділяє єдину основну функцію — забезпечення конкретного, детального, точного і визначеного нормативного регулювання суспільних відносин. Цю свою основну функцію правові приписи, на його думку, можуть виконати лише в тому випадку, якщо вони виражають, з одного боку, зміст і особливості тих чи інших обставин, актів поведінки тощо, а з іншого — волю законодавця, загальний масштаб, зразок, модель поведінки [1, с. 81—82].

Ми приєднуємося до висновку автора і вважаємо за необхідне уточнити, що основною функцією правової норми є детальне (належне) регулювання конкретних суспільних відносин. Таким чином, регулятивна функція правових норм завжди виступає на перший план.

Щодо норм цивільного права, зокрема, імперативних норм, то не слід забувати, що загальний принцип наявності й взаємодії імперативних і диспозитивних норм є характерним для будь-якої галузі права, і лише співвідношення і характер взаємодії визначають методологічну специфіку галузі. Водночас така схема не є настільки очевидною у публічно-правових галузях, оскільки в них дозвольне та договірне регулювання зведено до мінімуму.

Отже, у цивільному праві як галузі приватного права диспозитивні норми системно взаємопов'язані з імперативними як за суттю так і за ціллю, а тому їх функції також взаємопов'язані.

Як уже зазначалося вище, характеристика функцій імперативних норм цивільного права не отримала належного теоретичного дослідження у юридичній літературі. Втім, зі змісту окремих наукових розробок з цього питання стає зрозумілішим, що автори схиляються до думки про пріоритет регулятивної та охоронної функцій [6, с.34—37; 16, с. 46—54; 18, с. 72—75].

Згадаємо в цьому контексті також, що загальною метою імперативних норм у цивільному праві є безпосередня реалізація охоронної функції шляхом створення «жорстких» конструкцій, до яких у подальшому прив'язуються м'якші диспозитивні та договірні норми.

Таким чином, функції імперативних норм найяскравіше можна простежити через дослідження механізму цивільно-правового регулювання. С. С. Алексеев головними способами цивільно-правового регулювання називає саморегулятивний та дозвольний [2, с. 66—69, 107—108]. Сприймавши таке бачення, звертаємо увагу на те, що українському цивільному праву традиційно притаманний саморегулятивний механізм цивільно-правового регулювання, що будується за принципом: дозволено все, що не прямо заборонено. Нормативного закріплення цей відомий принцип отримав у статтях 3 та 6 Цивільного кодексу України (*далі* — ЦК України).

Водночас сучасні зарубіжні цивілісти, з'ясовуючи роль імперативних норм у правовому регулюванні відносин між підприємцями, зауважують, що з точки зору юридичної сили нормативних конструкцій цивільного права, пріоритет повинен бути відданий саме імперативним нормам, які є своєрідним правовим каркасом, структурують норми цивільного права та визначають межі, всередині яких сторони здатні, реалізуючи свою правосуб'єктність, врегульовувати відносини на свій розсуд [14, с. 58—59].

Така позиція не може бути поширена на вітчизняне цивільне право, оскільки, на нашу думку, це не відповідає його сучасній спрямованості, завданнями і самій суті. Так само навіряд чи наведена позиція може знайти підтримку в країнах ЄС, до яких Україна прагне приєднатися.

Зауважимо, що наведений висновок робиться, виходячи із загальної орієнтації цивільного права на договірне регулювання та посиляючись на норми Цивільного кодексу Російської Федерації (*далі* — ЦК РФ), якими регулюються поняття та умови договору. Такі засадничі норми щодо закріплення поняття та визначення умов договору можуть бути застосовані не тільки до договірних відносин, але й до будь-яких відносин цивільного права взагалі. Посилаючись на приписи п. 4 ст. 421 ЦК РФ, якими прямо передбачено, що умови договору визначаються на розсуд сторін, крім випадків, коли зміст відповідної умови наказано імперативними нормами, автор доводить, що співвідношення імперативного і диспозитивного в цивільному праві визначається однаково саме за принципами цих статей, оскільки норми, закріплені у них, мають загальний характер [14, с. 59—60].

Це твердження також дискусійне, оскільки якщо вести мову про поширення впливу імперативних норм договірної права, якщо таке прямо передбачено законом, на усе цивільне право, в цілому, з означеною позицією можна погодитись, але слід звернути увагу й на певні застереження, які існують стосовно дії норм загального та спеціального характеру.

Звернімося для з'ясування цього питання до робіт П. О. Недбайла. Аналізуючи специфіку застосування радянських правових норм, вчений обґрунтовував свого часу, що норма — це не проста констатація дійсності, не судження про ті чи інші її властивості, а обов'язкове правило, веління, яке завжди вимагає належних результатів, настання чи ненастання певних наслідків. Отже, вчений констатував належність такої ознаки, як загальнообов'язковість правила поведінки, що притаманна будь-якій пра-

вовій нормі, оскільки за її відсутності така норма перестає бути правовою і перетворюється на будь-яку суспільну, моральну норму або іншу соціальну формацію тощо [15, с. 20, 22]. Звідси зрозуміла позиція П. О. Недбайла про те, що державний імператив притаманний будь-якій нормі й що диспозитивна за формою права норма є також нормою імперативною, але імператив викладено у ній не в категоричній формі, а у формі розпоряджень самими сторонами визначати свої права та обов'язки шляхом згоди між ними [15, с. 91].

Наведені доводи є досить переконливими й дають підстави для висновку, що загальною функцією усіх норм права, у тому числі цивільних, є нормативно-регулятивний вплив на поведінку суб'єктів правовідношення, що слід визнати актуальним і слушним, в тому числі й для формування правильного уявлення про функції імперативних норм цивільного права.

О. А. Кузнецова пропонує оригінальне розв'язання проблеми, висловлюючи думку про те, що норми-принципи, прямо закріплені у цивільному законодавстві, є спеціалізованими, що межують із імперативними з двоелементною структурою (гіпотеза і диспозиція) і виконують системоутворюючу функцію шляхом визначення змісту всіх інших цивільно-правових норм і встановлення по відношенню до них вищої юридичної сили [13, с. 8—9].

Аналізуючи згаданий погляд вченої, можна побачити, що системоутворююча функція цивільно-правових норм відповідає за їх ієрархію й переважне застосування норми у разі наявності, зокрема, спеціального закону або констатації у правозастосовному випадку (спірній ситуації) хронологічних колізій тощо.

Викладене дає підстави для важливого висновку про підпорядкування норм-принципів договірної права, навіть якщо вони у своєму змісті також містять загальні положення, загальним засадам цивільного права (відправним імперативним цивільно-правовим нормам).

Так, договори та інші правочини відповідно до ч. 2 ст. 11 ЦК України —

це найпоширеніша (перша в структурному розташуванні), однак не єдина підстава виникнення цивільних прав і обов'язків. Серед підстав є також наступні: створення літературних, художніх творів, винаходів та інших результатів інтелектуальної, творчої діяльності; завдання майнової (матеріальної) та моральної шкоди іншій особі; інші юридичні факти.

Якщо максимально абсолютизувати підстави виникнення правовідносин, на основі яких у їх учасників виникають права та обов'язки, то в цілому їх можна поділити на такі групи: відносні та абсолютні правовідносини; правовідносини із правомірних дій та правовідносини, що виникають із неправомірних дій. А тому на недоговірне правовідношення, що виникло з неправомірних дій, зокрема внаслідок завдання шкоди, апріорі не можуть поширюватися принципи договірного права, а навпаки, повинні мати вплив засадничі норми, закріплені гл. 3 ЦК України.

Норми-принципи, про які згадає А. В. Михайлов у роботі, що аналізувалася вище, можуть бути застосовані лише у випадку, якщо сторони конкретного недоговірного правовідношення дійдуть згоди про добровільне договірне врегулювання відносин за їхньою внутрішньою домовленістю, відступивши від загального правила, передбаченого актами цивільного законодавства в частині регулювання зобов'язань з відшкодування шкоди чи безпідставного збагачення.

Отже, керівна функція специфічних імперативних норм цивільного права відповідає за субординацію цивільно-правових норм і органічно пов'язана з іншою функцією, притаманною, передусім, імперативним нормам, — нормоорганізуючою, тобто такою, що структурує цивільно-правові норми.

Якщо системоутворююча функція впливає на внутрішню ієрархію норм цивільного права, залежно від місця цивільно-правової норми та її розташування як в одному акті, так і в інших, в тому числі у нормах міжнародних договорів, ратифікованих Україною, то нормоорганізуюча функція, як правило, полягає у системному

зв'язку між цивільно-правовими нормами на мікрорівні, однак при цьому здійснює загальний вплив на цивільне правовідношення на макрорівнях через формування типізованого правовідношення шляхом заповнення нормами-принципами, нормами-презумпціями, фікціями тощо у разі наявності прогалин у законі та праві [13, с. 9—60].

Звернемо увагу, що викладені системоутворююча та нормоорганізуюча функції притаманні усім імперативним цивільно-правовим нормам. Водночас імперативні норми у договірному праві за своїм призначенням наділяються й іншими функціями, в першу чергу, охоронною та регулятивною.

Охоронна функція імперативних норм цивільного права взаємопов'язана із регулятивною, залишаючись при цьому самостійною функцією.

Так, у зарубіжній літературі існує думка, що будь-яке правовідношення, у тому числі цивільне, має соціальну природу, і в разі наявності конфлікту саме охоронюване цивільне правовідношення, як стверджують автори, покликане вирішувати їх, зокрема у майновій сфері. Таке правовідношення покликано забезпечувати повнення справедливості у суспільних відносинах шляхом впливу на майнову сферу правопорушника саме за допомогою цивільно-правових охоронюваних норм, котрі текстуально викладені як імперативні. Аналіз чинного законодавства низки країн свідчить про збільшення кількості імперативних норм, метою яких є забезпечення балансу прав та обов'язків учасників цивільних відносин, зокрема в охоронюваних правовідносинах [11, с. 36].

Повною мірою такий процес відбувається і в нашій країні. Водночас із розвитком науки і техніки істотно розширилося коло суспільних, зокрема цивільних, правовідносин, що, природно, потягло за собою також виникнення нових регулятивних правовідносин, а отже, призвело до формування нових цивільно-правових норм щодо їх врегулювання.

Оскільки охоронювані правовід-

носини впливають із регулятивних, порушення останніх і визначає відповідний вид охоронюваного правовідношення. Отже, регулятивні правовідносини не можуть бути абсолютно ефективними за відсутності охоронюваних зобов'язань. Природним також є те, що вказані правовідносини можуть порушуватися, що неминуче призведе до формування в актах законодавства нових видів охоронюваних зобов'язань, серед іншого і шляхом закріплення імперативних норм.

Зокрема, при регулюванні договірних правовідносин український законодавець безпосередньо у тексті закону не вказує про належність конкретної норми до імперативної чи диспозитивної, тобто замовчує у нормативно-правових приписах праву природу норми. Тому лише аналіз змісту, а інколи через тлумачення шляхом відшукування смислу цієї норми, дає підстави для встановлення належності її до імперативних чи диспозитивних норм.

З цього приводу цивілісти зауважують, що «за наявності упевненості у необхідності обмеження договірної свободи розумний законодавець намагався б прямо відображати імперативну природу у самому її тексті встановлення обмеження свободи договору, зокрема, шляхом закріплення вказівки про заборону встановлення у договорі тих чи інших умов або укладати ті чи інші правочини, оскільки усвідомлював би, що у протилежному випадку в силу презумпції диспозитивності суди будуть схилитися інтерпретувати цю норму як таку, що не обмежує свободу договору» [10, с. 62].

Не можна не помітити на практиці, що безпідставна диспозитивність цивільно-правових норм договірного права врешті-решт призводить до зловживання сторонами своїми правами, даючи змогу їм фактично ухилятися від належного виконання власних зобов'язань.

Саме тому регулятивні правовідносини мають підкріплюватися охоронюваними нормами, які сприятимуть дотриманню договірної дисципліни та укріпленню майнового обігу. У таких правовідносинах імперативні норми виконують саме охоронювану функ-

цію, яка спрямована на досягнення соціальної мети охоронного зв'язку і полягає у поновленні справедливості в економічних відносинах, у вирішенні майнових спорів, що виникають між учасниками цивільного обороту. Сукупність досягнення усіх перерахованих чинників формує соціально-економічний аспект охоронюваних зобов'язань в цілому.

Таким чином, підсумовуючи викладене, зауважимо.

1) Основною функцією правової норми є конкретизація та деталізація регулювання суспільних відносин, тобто йдеться про регулятивну функцію правових норм. Загальний принцип наявності і взаємодії імперативних і диспозитивних норм є характерним для будь-якої галузі права, а їх співвідношення і характер взаємодії визначають методологічну специфіку галузі.

2) Системоутворююча функція цивільно-правових норм відповідає за їх ієрархію і переважне застосування норми у разі наявності, зокрема, спеціального закону або констатації у правозастосовному випадку (спірній ситуації) хронологічних колізій тощо.

3) Керівна функція специфічних імперативних норм цивільного права відповідає за субординацію цивільно-правових норм і органічно пов'язана з іншою функцією, притаманною, передусім, імперативним нормам, — нормоорганізуючою, тобто такою, що структурує цивільні норми.

4) Якщо системоутворююча функція впливає на внутрішню ієрархію норм цивільного права залежно від місця цивільно-правової норми та її розташування як в одному акті, так і в інших, в тому числі у нормах міжнародних договорів, ратифікованих Україною, то нормоорганізуюча функція, як правило, полягає у системному зв'язку між цивільно-правовими нормами на мікрорівні, однак при цьому здійснює загальний вплив на цивільне правовідношення на макрорівнях через формування типізованого правовідношення шляхом заповнення нормами-принципами, нормами-презумпціями, фікціями тощо у разі наявності прогалин у законі та праві.

Список використаних джерел

1. Алексеев С. С. Структура советского права. — М.: Юрид. лит., 1979. — 263 с.
2. Алексеев С. С. Общая теория права: в 2 т. — Т. II. — М.: Юрид. лит., 1982. — 360 с.
3. Боброва Д. В. Цивільне право у системі права // Цивільне право: підруч. для студ. юрид. вузів та ф-тів. — Київ: Вентурі, 1997. — 416 с.
4. Гражданское право Украины: учеб. для вузов системы МВД Украины: в 2 ч. — Ч. 1; под ред. А. А. Пушкіна, В. М. Самойленко. — Х.: Основа, 1996. — 440 с.
5. Грибанов В. П. Гражданское право — отрасль советского социалистического права // Советское гражданское право: учебник. — Т. 1. — М., 1979.
6. Діковська І. Імперативні норми й їх роль у регулюванні договірних зобов'язань / Підприємство, господарство і право. — 2013. — № 1. — С. 34—37.
7. Енгибарян Р. В. Теория государства и права: учебн. [для спец. вузов]. — М.: МГУ, 1999. — 254 с.
8. Заморська Л. І. Відносно визначені норми права: поняття, структура, функції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. — О., 2009. — 190 с.
9. Там само.
10. Карапетов А. Г., Савельев А. И. Свобода договора и ее пределы: в 2 т. — Т. 2.: Пределы свободы условий договора в зарубежном и российском праве. — М.: Статут, 2012. — 453 с.
11. Карахлев Д. Н. Охранительное гражданское правоотношение. — М.: Статут, 2009. — 332 с.
12. Керимов Д. А. Философские проблемы права. — М.: Мысль, 1972. — 472 с.
13. Кузнецова О. А. Специализированные нормы российского гражданского права: теоретические проблемы: дис. ... докт. юрид. наук. — Екатеринбург, 2007. — 430 с.
14. Михайлов А. В. Роль императивных норм в правовом регулировании отношений между лицами, осуществляющими предпринимательскую деятельность, или с их участием: дис. ... канд. юрид. наук. — Казань, 2001. — 187 с.
15. Недбайло П. Е. Применение советских правовых норм. — М.: Госюриздат, 1960. — 150 с.
16. Погрібний С. О. Імперативні та диспозитивні норми та їх роль в регулюванні цивільних відносин // Університетські наукові записки. — 2010. — № 2 (34). — С. 46—54.
17. Пушкін А. А. Гражданское право как отрасль права // Гражданское право Украины: учеб. для вузов системы МВД Украины: в 2 ч. — Ч. 1; под ред. А. А. Пушкіна, В. М. Самойленко. — Х.: Основа, 1996. — 436 с.
18. Тужилова-Орданская Е. М. Презумпция императивности в договорных обязательствах: постановка проблемы // Гражданское право. — 2015. — № 4 (52). — С. 72—75.
19. Харьковская цивилистическая школа: в духе традиций: монография / под. ред. И. В. Спасибо-Фатеевой. — Х.: Право, 2011. — 296 с.
20. Цивільне право: підручник: у 2 т. / В. І. Борисова, Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін.; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатеевої, В. Л. Яроцького. — Х.: Право, 2011. — Т. 1. — 656 с.

Романюк Ярослав. Функції імперативних гражданско-правових норм.

Стаття присвячена дослідженню функцій імперативних гражданско-правових норм, приводиться класифікація функцій таких норм. Розкривається системообразуюча функція імперативних гражданско-правових норм, відповідаюча за ієрархію і субординацію всіх гражданско-правових норм. Исследується нормоорганізуюча функція, відповідаюча за структуру гражданско-правової норми.

Ключевые слова: правовая норма, императивная гражданско-правовая норма, функция императивной гражданско-правовой нормы, системообразующая функция, регулятивная функция, охранная функция, нормоорганізуюча функція.

Romaniuk Jaroslav. The functions of imperative civil and legal norms.

The editorial studies functions of the imperative civil and legal norms. It sets classification of functions of these norms. It reveals system-forming function of imperative civil and legal norms, dealing with hierarchy and subordination of all civil and legal norms. It also studies norm-

organizing function, which is responsible for the structure of civil and legal norm.

The question of internal differentiation unified system of law in Ukraine on certain legal field, which is carried out not only on the subject and method of legal regulation of social relations. It is noted that with the subject and a method that are characterizing a certain legal industry, it should be considered as an integral feature the certain functions, inherent to this field and witch it conducts in the general system of law.

It is proved that the main function of legal norms is concrete definition and detail regulation of social relations, so, the question is about regulatory function of law. The general principle of presence and interaction mandatory and non-mandatory norms is typical for any branch of law, and their ratio and the character of interaction determine methodological specifics of the industry.

Grounded, that systems formative function of civil legal norms is responsible for their hierarchy and preferential application of norm at presence of, in particular, special law or establishment in law enforcement case (a controversial situation) chronologic collisions and so on.

It is marked, that the leading function of specific imperative norms of civil law is responsible for subordination of civil law norms and organically linked to another feature, inherent, foremost, to the imperative norms, - norm-organizing, is such that structures civil legal norms.

If a systems forming function influences on the internal hierarchy of civil law norms depending on the place of civil legal norm and her location both in one act and in others, including in the norms of the international agreements, ratified by Ukraine, then a norm organizing function, as a rule, consists in the system of communication between civil legal norms on micro level, however here carries out the common affecting on civil legal relationship on macro levels through the forming of the typified legal relationship by filling norms-principles, norms-presumption, by fictions etc. at presence of blanks in a law and right.

Key words: *legal norm, imperative civil and legal norm, function of imperative civil and legal norm; system-forming function, regulating function, protective function, norm-organizing function.*